

potoki, temuč vse, kar je tam živelo, ribe, zver, domača živina in ljudstvo, ktere je stanovalo v kočah, ki so bile tudi gospodarjeve.

Bilo je to tedaj ravno nasproti temu, kakor je bilo v starih časih slovanskih; nekdanje je bilo vse lastnina vseh skupaj, v času podložnosti pa je bilo vse in tudi vsak prebivavec lastnina enega, kateri je gospodoval. In ker je takrat gosposka nad podložnimi opravljala tudi sodno moč, tedaj je jasno, da so ji podložni bili po vsem podvrženi.

Ako je bila gosposka dobra in je ravnala ž njimi lepo, človeško, morali so Boga hvaliti; ako pa gosposka ni imela kršanskega srca, tu se ubogi podložnik ni mogel braniti stiskam gospodarjevim; — še tolike ni imel svobode, da bi se bil za zmiraj preselil iz svoje občine, kajti tudi teló njegovo bilo je lastnina gospodarjeva (leibeigenschaft) kakor tudi njegovi otroci. Ubogi podložnik brez dovoljenja gosposke ni smel niti sina dati v šolo ali kakemu rokodelstvu, niti hčere omožiti komurkoli si bodi; pravi se celó, da v nekterih krajih je imel gospodar do hčere podložnikove neko pravico, ktera je popolno nasprotna pravni postavi.

Al ne samo ljudstvu po kmetih se je godilo tako žalostno v dôbah podložnosti; čutil jo je tudi rokodellec, obrtnik in trgovec. S kupčijo in rokodelstvom so se pečali največ po mestih; mestjani so uživali sicer od začetka več svobode, kakor podložni po vaséh, vendar so od gosposke, kateri so nektera mesta bila podložna, tudi mestjani morali mnogo trpeti. V onih nesvobodnih dôbah so se izcimili cehi (rokodelske bratovščine), ktere so obrtništvu, rokodelstvu in kupčiji neizmerno škodovala.

Tako žalostno je bilo v nekdanjih časih ne samo pri nas, temuč tudi v drugih deželah; ljudstvo ni imelo nobene svobode in nobenih pravic, temveč delati je moralo in krvav pot potiti, da so iz dela njegovega dobiček imeli in sladkosti uživali oni, kateri so ga tlačili.

Nepopisljivo veselje navdaja zdaj prijatelja ljudstva, ako se ozre po domovini in sosednih zemljah, pa vidi, da že nikjer več ni nekdanje podložnosti, da se ljudstvo že povsod razveseljuje osebne svobode, da je ne težijo več spona sužnosti, da so nehale stiske in nadloge, po katerih sta v starodavnih časih toliko hudega skusila obrtnik in rokodellec, največ pa kmetovavec. Če tudi ljudstvo še zmiraj marsikaj teži in še mnoga nismo dosegli, da bi se mogli veseliti zaželene, a ne razuzdane, svobode, vendar je neizmeren razloček med tem, kakor je zdaj, in tem, kar je bilo nekdanj. Očiten je velik napredek; neskončno mnogo se je premenilo v korist našemu ljudstvu.

Iz bivših podložnikov postali so svobodni ljudje, kateri po svoji volji delajo za se in za svojo rodovino; rokodelstvo in obrtnija niste več overženi s cehovskimi napravami in tolikšnimi drugimi zaverami; kdorkoli čuti veselje do nju, lahko se ji poprime in ji svobodno goji.

Ako pa prašamo: s čem, kdaj in kako se je zgodila tako koristna prememba? kdo — kdaj in kako je naše ljudstvo osvobodil? dobivamo na to odgovor, da se to ni zgodilo mahoma v enem hipu, temuč da se je to malo po malo, v počasnem napredovanju razvijalo, in da je pred vsem drugim k temu pripomogla omika (izobraženje), ktera se, čim dalje tem bolje razširja.

Omika pa imenujemo razsvitljenje duhá in požlahnjenje srca ljudskega. Kakor, ko solnce izhaja, v njegovem svitu spoznavamo okoli sebe vse reči v njih pravi podobi in bitnosti, kar nam popred v temni noči ni bilo mogoče, tako nas tudi omika peljá k spoznanju pravice, ktero so nam zakrivale starodavne zmote in vgnjezdeni predsodki. S silo, zvijačo in zapeljeva-

njem zabredlo je ljudstvo v žalostne okoliščine; omika pa ga je osvobodila. Zato so tudi sovražniki svobode od nekdanj do danes mrzili se nad omiko, in jo kolikor le mogoče, zadrževali in zatirali. „Luč pod mernik staviti“, da ljudstvo ostane neumno, to je bilo vsigdar gêslo tacih dušnih tiranov, kajti videli so, da neumno ljudstvo uboga kakor neumna živina.

Po izobraženju je spoznalo ljudstvo, da je nesvobodno, še celó grešno, da bi veliko množino ljudstva nekolika pšica držala v sužnosti; po omiki spoznalo je ljudstvo, da do svobode imajo enako pravico vsi ljudje.

Ko je spoznalo ljudstvo resnico, da mu je treba omike, jelo se je samo potegovati za njo, ker vedelo je, da po omiki dospe do svobode; ko se je pa resnica ta vkoreninila v ljudstvo, tem manjša je bila moč tlačiteljev, — saj se niso imeli na kaj opirati, ker le ljudje, ki so tavalj po temnotah, pomagali so tlačiteljem, da so ljudstvo zdržavali v sužnosti in podložnosti. Ko se je pa zaslepljenim pomočnikom razjasnilo v možganih in so spoznali, da pomagaje tlačitelju škodujejo samim sebi, branili so se, služiti na škodo bližnjim svojim in na škodo lastno.

Ko so tako tlačitelji videli, da jim zmanjkuje moči, so klicali ljudstvo k sebi, in tako je šlo to dalje in dalje, dokler niso slednjič podložni dospeli do svobode.

Iz vsega tega je tedaj jasno, da človeškemu rodu ni nič tako koristilo kakor omika. Ona je potrla verige sužnosti, — ona vničila nekrščanski razloček med gospodovavci in podložnimi, — ona je pomogla vsem do enake svobode, in gotovo le sama omika nam bode v pomoč, da še dosežemo, česar zahteva poštena svoboda. Ako nas kaj tlači, najpred moramo vedeti, v čem to leži, in potem, kakošnih pripomočkov je treba, da si pomagamo materialno in duševno na bolji stan.

Kdor hoče tedaj koristiti našemu ljudstvu in pomagati do veselejše prihodnosti, skrbi naj posebno za to, da se v ljudstvu širi omika na vse strani. Ž njo si bode potem samo pomagal.

Prevedil —k.

Slovansko slovstvo.

* Zemljepisna začetnica za gimnazije in realke — izdal in založil Janez Jesenko (učitelj na goriški gimnaziji), v gorici natisnil Paternoli — je ravnokar prišla na svetlo. Namenjena je knjižica, kakor gosp. pisatelj v predgovoru pravi, šolam pa tudi domači rabi, in zato, ker ima dvojni namen, se ni strogo držal nobenega izvira; rabil je Bellingerja, prof. Simony-a in prof. dr. Klun-a; obširno je obravnal avstrijsko cesarstvo. O tem je tedaj razloček med velike hvale vrednim gosp. Cigaletovim rokopisom, ki je tudi „Početni nauk o zemljepisu“ dovršil v slov. jeziku po 3. izdanji Fr. Šubertovem. Škoda, da se gosp. pisatelja zastran mnogokrat težavne terminologije nista nič pomenila! Nismo sicer še utegnili, da bi bili g. Jesenkovo knjižico na tanko kritično sitice djali; al vendar nam že površni pregled kaže, da je lepo osnovana in v gladkem jeziku pisana; in tako ne rečemo napak, da bode dobro stregla svojemu namenu. Ker je čas šolskih daril blizo, jo priporočamo duhovnikom in učiteljem v ta namen, da pride po takem tudi v roke prostemu narodu. Ker je pisatelj sam bil založnik knjižici in je tedaj velike stroške imel, je želeli, da se mu trud in stroški povernejo z obilno razprodajo te pa sme že tudi za to gotov biti, ker je 7 pól debeli knjigi celó nizko ceno postavil. Pri knjigarjih se bode dobivala po 60 kr. nov. den., ako si pa kdo pri pisatelju samem naroči 10 iztisov, jih prejme po 50 kr. Da pride v šole, moremo zahtevati od novega

ministerstva, ako ravnopravnost ne ostane še dalje prazen glas!

* V 6. zvezku Lukšičevih „Slavische Blätter“, kateri je ravno kar na svitlo prišel, smo zopet poleg razno-terih znamenivih člankov čitali prevod Potočnikove „Zvonikarjeve“ od gospé Luize Pesjakove, kteremu je dodan tudi napev. Res hvaležni smo naši izvrstni pesnici, da je eno naj lepših slovenskih pesem v tako gladki besedi razglasila inostranskemu svetu. Radostni smo pa v tem zvezku tudi čitali, da so „Slavische Blätter“ v prvem polletu toliko naročnikov in naročnic našli, da od julija meseca bojo izhajali vsaki mesec dvakrat brez povišane cene. Pravo!

* „Glasonoša“, v Beču izhajajoči edini ilustrirani hrvaški list, lepo in z velikimi žrtvami obdeluje beletristično polje, katero je temu listu glavni namen. Domo- ljubni gosp. izdatelj oklicuje, da je zadovoljen s sedanjim številom naročnikov, da pa bi moral prestat, ako bi se zmanjšalo to število ob novem letu. Da bi se pomnožilo!

* „Slavonac“ je s koncem prvega poleta nehal izhajati, tako tudi „Sidro.“

* „Hlas“, politický týdeník pro náš lid“, čegar lastnik je dr. Juli Grégr, izhaja pod vredništvom R. Nápravnika in donaša narodu lepe primerne sestavka. Vzeli smo v naš list iz 1. broja spis „o omiki.“

* Bolgarsko-nemški slovár je v Budisinu prišel na svetlo.

* Sliko (podobo) Vuka Štefanovića-Karadžića je izdala srbska „Zora“; dobiva se na lepem navadnem papirji za 1 gld., na kineškem po 1 gld. 30 kr. Lepo bo kinčal sobo vsacemu Slovencu obraz najbolj zasluženega srbskega pisatelja, ako si jo omisli, a s tem tudi pomore blagemu namenu, kajti polovica skupljenega dohodka se bo izročila zakladu za izdavanje njegovih del, polovica pa za spominek njegov. Da se Slovencem polajša prejemanje Vukove slike, naj do zadnjega dne t. m. pošljejo denar vredništvu „Novic“, da se jim potem pošlje podoba.

Jezikoslovske drobtine.

3. Nu, no.

V „Novicah“ leta 1864 str. 27 se praša, kako se naj nasprotna vezilka $nè = n'$, $\grave{a}n$ za trdno piše. Jaz svetujem, naj se piše nu ali no. Na to pisanje me vodi etimologična edinost besedic $nè$ i nu, no, ktere so nedvojbeno jednake staremu $n\grave{z}$ (sed). Istina je, da naš današnji nu, no ne pomeni tega, kar $nè$, nego $i(n)$; ali temu pomenu se ni čuditi, kdor se zmisli na vezilki **a** i **pa**, ktere tudi $i(n)$ naznanjate. Zmešnjave bi se pri tej pisavi ne bilo bati, ker bi **i** ali in služil za „et“, nu i no pa za „sed.“ Tudi je pisava polnega jasnega nu, no zamolklemu $nè$, $\grave{a}n$ predstaviti. Končno še je vredno opomniti, da Srbi govorijo ter pišejo no (tedaj no ni samo rusicizem, kakor gosp. Podgorski na gore rečenem mestu meni), Hrvati pa no i nu, i da se, kar nam Slovencem mnogo veljati mora, v brižinskih spomenikih, namreč v drugem, nu četirikrat v tem pomenu nahaja.

4. Ni, niti.

Kakor ni tako niti pomeni tisto, kar lat. neque, namreč: et non, etiam non, ne — quidem. Ni je morda iz ne in i nastal; niti pa je sestavljen iz ni + ti. **I** i ti, ktera oba pomenita „et“, sta pa po Miklošičevem mnenji sorodna zaimenoma $i(is)$ i $t\grave{z}$ (ille); primeri „Vergl. Gram.“ I. stran 24. Tedaj se že iz prvotnega bitja besedic ni i niti dajo slutiti ona pravila o njunej rabi, ktera je gospod Cigale v „Novicah“ leta 1864 na

str. 59, 66 istinito razložil. Da te i druge proste besedice niso tako nevažne, kakor se jim na obrazu vidi, to uči skušnja vsakega skrbnega primerjavca tujih jezikov našemu. Bodoči latinski i grški slovničarji se jih ne bodo mogli izogniti; naši pisatelji pa naj se jih poprimejo. Janko Pajk.

Národno-zabavno berílo.

Kurentovanje v Jaski.

Humoreska. Spisal Nr. 11.

Hejsasa, hopsasa, pustna nedelja!
Národna.

(Konec.)

Obeda ne bom popisaval, a tudi napitnic ne; teh so dandanes vsi časniki do grla polni. V kratkem samo to povem, da jedli smo kakor Homerovi junaci, ki so bojda samo za predpodnico kar po sto volov poklali; pili pa, kakor je pil blagega spomina nekdaž Kraljevič Marko „sve po dvanaest okâ!“ Znan gršk modrijan je Boga hvalil za tri reči: prvič, da je človek in ne živina; drugič, da je mož in ne baba, in tretjič, da je Grk in ne barbar. Jaz sem pa bil vesel prvič zato, da se nisem že pred dve tisoč leti rodil v Sparti, kjer bojda dan na dan niso družega jedli, kakor neko prežgano juho, ki se je za ljudstvo kuhala na „rotovžu.“ Drugič sem bil vesel zato, da nisem tam domá, kjer se mesto trte hmelj ovija po kolinji, in da nisem tiste vere, ktere spoznatelji le „šerbet“ ločejo in ne poznajo pusta. Tretjič pa sem bil vesel, da imam zdrav želodec, ki za me brižno skrbi, da le jaz njega ne zabim v njegovih revah in nadlogah. Moj želodec in pa jaz, to sva dva tiča, ki drug za drugim letiva, kakor vran za vrano, kadar pirujeta. Rada se imava, to je gotovo; al brez vsega prepira vendar le ni medjusobno najino občenje.

Po obedu se odpeljemo v Domagoviće na pir (ženitovanje). Hladni zrak je kaj dobro del našim obrazom, pod kterimi je oče Kurent strašno zakuril. Precej dolgo bivam že na Hrvaškem; al na kmečki svatbi še nisem bil do letos. Domagoviće so vás dobro uro od Jaske. V vasi ste bojda samo dve rodbini: Borkovići in Novakovići. Ženin je bil vnuk „selskoga sudca“ starine Borkovića, ki nas je lepo pričakal pred svojim hramom; kar z obema rokama nas je objemal. Ž njim vred nas je pričakovala cela truma njegovih sinov in vnukov, hčerí in vnukinj, zetov in snéh in svekrv, in kakor koli se zovejo vsa ta rodbinska pokolena in pokolenčeki. Borkovićeve hiša je lesena, zvan ognjišča in peči. Sploh se po Hrvaškem nahaja le malo zidanih kmečkih hiš. Stari Slovani so vse raje po lesenih kolibah stanovali, kakor mi njihovi zanjimci. Pa se zares človek bolj domačega čuti v lesénem zidanju kakor v zidanem. Prej ti les srce ogreje kakor kamen. Raznih hišnih predélov ne bom popisoval, kako ležé, ali proti jugu, ali proti severju, koliko sežnjev so dolgi in koliko široki; ali ima streha dimnik, ali se morebiti dim le po dilah okoli krač in plečet plazi ter išče špranj. Le to naj povem, česar še drugod videl nisem. Ognjišče, najimenitnejša stvar vsake hiše, je veliko, — toliko, da bi lahko štirje pari po njem plesali; zraven tega pa je nizko, komaj do kolena ti segne, gotovo zato, ker ženske skoz raje čepé kakor stojé. Soba, v katero nas je „kuće-gazda“ peljal, je bila precej prostorna, ter po stenah s prtenino dosta okusno okinčana. Najbolj sem se pa čudil peči. Razun plavšev na Gorenskem nisem nikjer več peči videl. Ako kadaj začne lesa zmanjkovati — in mislim, da že zeló pojema — bodo gotovo tudi peči v veličini pojemale.

Ko se po „mladenčih“ (zaročencih) ogledujem in poprašavam, kje da so, mi odgovorijo, da je danes pir